

KVINNOFRONTEN

Box 2007, 128 21 Skarpnäck
e-post: kvinnofronten@sverige.nu
Postgiro: 5 56 23 - 3
www.kvinnofronten.nu

Till
Näringsdepartementet
103 33 Stockholm

YTTRANDE

BETÄNKANDE SOU 2005:66

Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål

---

Innehåll:

Sammanfattning	sidan 1
Allmänna kommentarer	sidan 2
Kommentarer till utredningens olika delar	sidan 3
<i>Från genussystem till könsmakt</i>	3
<i>Makt och inflytande</i>	5
<i>Utbildning och forskning</i>	5
<i>Utveckling av den ekonomiska jämställdheten</i>	6
<i>Arbetsmarknad och arbetsliv</i>	7
<i>Pappapolitik och obetalt arbete</i>	12
<i>Omsorgsarbete</i>	14
<i>Mäns våld mot kvinnor</i>	14
<i>Förslag till nya mål för jämställdhetspolitiken</i>	15

Sammanfattning

Kvinnofronten menar att ett aktivt medborgarskap handlar om så oändligt mycket mer än representation i maktutövande församlingar, men detta saknas i kapitlet om makt och inflytande. Arbetarkvinnors verkliga möjligheter att utöva ett aktivt medborgarskap har försämrats, jämställdheten har med andra ord minskat och demokratin försvagats för en majoritet av kvinnor i Sverige. För att öka kvinnors möjlighet att utöva ett aktivt medborgarskap behövs bland annat en arbetsmarknadspolitik som motverkar försämrade arbetsvillkor.

Kvinnofronten anser att för att diskutera det förtryck kvinnor utsätts för på arbetsmarknaden måste man se till helheten: avlönat arbete, oavlönat arbete och hälsa. Detta gör utredningen till vissa delar i analysen av kvinnoförtryck och arbete. Däremot finns inte det sambandet som grund för de förslag till lösningar som läggs.

Kvinnofronten menar att utredningen har rätt i att deltidsarbetet är en kvinno-

fälla, men vi anser att det är helt felaktigt av utredaren att driva att kvinnors avlönade arbete måste öka i antal timmar. Den linjen bortser från att kvinnor redan arbetar mer än män idag – när man räknar samman avlönat och oavlönat arbete. När samhället genom nedskärningar i välfärden hivar över allt mer omsorgsarbete på familjen samtidigt som stressen i arbetslivet ökar, blir kvinnors börda för stor.

Utredningen konstaterar att sammanboende heterosexuella småbarnspappor varken arbetar mer eller mindre med obetalt arbete *oavsett* om mammorna arbetar del- eller heltid. Det är en minst sagt skrämmande framtidsbild som anas: om välfärden fortsätter skäras ner, samtidigt som papporna inte ökar sin del av det obetalda arbetet, och kvinnor dessutom ska yrkesarbeta mer – hur ska sjukskrivningarna bland kvinnor kunna minska!? Vi vill inte bara överleva, vi vill ha tid att leva också. Problemet med deltid som kvinnofälla kan bara lösas om normalarbetstiden sätts till en rimligare nivå än idag – till 6 timmars arbetsdag.

Utredningen avfärdar kravet på 6 timmars arbetsdag som heltidsnorm (6 timmars arbetsdag åt alla med 8 timmars lön) som ett icke-fungerande sätt att omfördela det oavlönade arbetet. Men omfördelning av det oavlönade arbetet har aldrig varit grunden för kvinnorörelsens krav på 6 timmars arbetsdag. Vi kräver och har krävt 6 timmars arbetsdag åt alla med bibehållen lön för att både kvinnor och män ska kunna jobba heltid, vilket skulle ge oss kvinnor bättre möjligheter att slåss för rättvisare löner, jämlika arbetsuppgifter, lika rätt till vidareutbildning med mera. *Detta har alltid varit grunden för kravet.*

Kvinnofronten anser *inte* att det finns en motsättning mellan att vilja ha offentlig barnomsorg och att hävda barns rätt att slippa alltför långa dagar på dagis och fritids och rätt till tid för umgänge med föräldrarna. Barns bästa kan självklart vara att *både* ha tillgång till ett liv utanför familjen och tid med sin familj. Kvinnorörelsen – inklusive Kvinnofronten – drev redan på 1970-talet krav på bra och gratis daghem åt alla barn *i kombination* med 6 timmars arbetsdag åt alla med bibehållen lön. Motsättningen mellan dessa är en konstruktion som skapats av dem som inte vill ha 6 timmars arbetsdag.

Kvinnofronten motsätter sig idag en kvotering av föräldraledigheten, då vi inte kan se hur den skulle kunna genomföras utan att barn riskerar att drabbas. Vi menar att jämställdheten inte får skapas på bekostnad av barnen. Vid en kvoterad föräldraförsäkring, där föräldraledigheten fryses inne om pappan inte tar ut sin tid, blir det de enskilda barn som råkar ha oansvariga fäder som får betala priset. Vi anser att föräldraledighetsdagarna ska fördelas lika mellan föräldrarna, för att samhället ska markera att föräldraansvaret förväntas vara gemensamt, men att möjligheten att skriva över dagar ska kvarstå.

Kvinnofronten föreslår en undersökning av fördelningen av omsorgen i familjer som haft ett jämställt föräldraledighetsuttag. En sådan skulle kunna bli ett stöd i avgörandet av vilka åtgärder som i praktiken skulle gynna en jämställd fördelning av det obetalda arbetet utan att det blev på barnens bekostnad.

Kvinnofronten anser att förändringarna av såväl delmål som övergripande mål är ganska intetsägande i sina formuleringar. Sett bara till målen vore utredningen därmed ganska ointressant. Men den verklighetsbeskrivning och de konkreta åtgärder som återfinns i utredningen innebär genomgående ett osynliggörande av *vår* verklighet och *våra* behov – så till den milda grad att vi är djupt oroade över vilka följder utredningen kan tänkas få för oss. Kvinnofronten anser alltså att utredningens föreslagna politik till stora delar direkt skulle *motverka* jämställdheten – sett ur arbetarkvinnors perspektiv.

Kvinnofronten upplever utredningens resonemang kring könsmatksordningen som ett mycket fult försök att föreslå en kursändring i politiken utan att behöva

argumentera för det. Vi menar att den påstådda motsättningen mellan könsmaktanalysen och förståelsen för andra perspektiv är skapad av utredningen.

Allmänna kommentarer

Kvinnofronten vill påpeka att vi med förvåning noterat det förlöjligande sätt på vilket utredaren redan i sin inledning avfärdar eventuella kritiker. Först förklaras att människor har tre alternativa synsätt: att förneka att något som helst hänt på jämställdhetens område, att anse att jämställdheten gått för långt, respektive att inse att framsteg gjorts – till och med stora sådana. Därefter konstaterar utredaren att eventuellt missnöje även inom den tredje gruppen i själva verket grundas i de stora framsteg som gjorts – de har skapat ”de ökade förväntningarnas missnöje”. Ett sådant förringande och avfärdande av allt kritiskt och alternativt tänkande hör knappast hemma i en statlig utredning.

Själva anser vi i Kvinnofronten, till skillnad från utredaren, att verkligheten inte är riktigt så enkel. Vi menar, liksom förmodligen de flesta andra, att kvinnor på vissa områden fått det bättre och på andra sämre. Det intressanta är att fråga sig *varför* utvecklingen varit positiv respektive negativ, och hur vi går vidare utifrån det.

Kvinnofronten anser att det finns tre stora områden som inte går att sära på i arbetsdiskussionen: avlönat arbete, oavlönat arbete och hälsa. Sambanden mellan dessa tre är grundläggande om ett verkligt förändringsarbete ska kunna åstadkommas. Om man utgår från en sådan samlad bild av kvinnors villkor, blir klassfrågan mycket tydlig. I utredningen är den frågan nästan helt osynliggjord.

Utredningen skildrar samhällsutvecklingen på jämställdhetsområdet i ett starkt positivt ljus, ett sken som kanske präglar medel- och överklassens kvinnors syn på dagens samhälle – ”eliten” som utredningen valt att kalla det. Medel- och överklassens kvinnor *har* fått det bättre på många vis, bland annat lönemässigt, om än inte i förhållande till sin utbildning. De är inte heller lika beroende av välfärden, och kan kompensera nedskärningar i vård- och omsorg genom att köpa sig tjänster. Men deras värld skiljer sig allt mer från vår.

Det är ett val från utredningens sida att skildra utvecklingen utifrån de punkter utredaren för fram som framgångar: att kvinnorepresentationen ökat bland ”eliten”, att fler kvinnor startat företag, att några ynka procent till av föräldraledigheten tas ut av män och att de ekonomiska skillnaderna mellan kvinnor och män minskat, när verkligheten för kvinnor inom låglöneyrken är den att det framför allt blivit sämre. *Vems verklighet väljer utredningen alltså att beskriva?*

Kvinnofronten anser att det är ett hån mot oss kvinnor i låglöneyrkena att osynliggöra alla de försämringar vi drabbats av på grund av den förda politiken – både när det gäller välfärden och arbetsmarknaden – och sedan påstå att våra krav på bättre levnadsvillkor skulle handla om ett missnöje från gnälliga typer som bara vill ha mer.

Kommentarer till utredningens olika delar

2. Från genussystem till könsmakt

2.6 Definitioner av feminism och jämställdhet samt

2.7 Diskussion

Kvinnofronten känner inte alls igen oss i den definition av feminism utredningen slår fast. Inte heller instämmer vi i att målet för *feministisk* politik är *lika villkor* för

kvinnor och män. Tvärtom kan detta möjligen ses som ett *jämställdhetsmål*, medan feminister kräver *lika rättigheter*.

Utredningen sätter vidare upp en konstruerad motsättning mellan att ha ett könsmaktsperspektiv och att vilja uppmärksamma resultat och förändring. Man skriver att för ett framgångsrikt jämställdhetsarbete krävs fokus inte enbart på makt, utan även på resultat och effekter. Som om förtryckta grupper analys av makt någonsin handlat om att *inte* vilja ha resultat och effekter!?

Kvinnofronten vill i det sammanhanget också protestera mot utredningens förlöjligande av all kritik mot tidigare jämställdhetsarbets brist på maktanalys som att det skulle handla om att man ansåg att "könskonflikter bör odlas och förstärkas".

Utredningen kritiserar vidare vad de beskriver som "regeringens påstående i den senaste jämställdhetspolitiska skrivelsen att ingen förändring har skett av könsmaktstrukturer", och påstår sedan att den är att likna vid en "förment radikal inställning" i debatten: att ingenting har hänt. Kvinnofronten upplever detta som ett mycket fult försök att föreslå en kursändring i politiken utan att behöva argumentera för det. Dels känner vi inte alls igen oss i att det finns en sådan inställning "i debatten" (att använda ett så minst sagt svepande uttryck som "i debatten" gör det dessutom omöjligt att ifrågasätta påståendet), dels uppfattar vi att regeringen, liksom många andra, ansett att den *grundläggande könsmaktstrukturen* inte ändrats trots att olika delfrågor förändrats – till det bättre eller sämre – hela tiden. Detta är alltså något helt annat än att "ingenting skulle ha hänt". Det som däremot är mycket svårt att förstå, och som inte förklaras i utredningen, är hur *utredningen* kan uppfatta det som *att* den grundläggande könsmaktstrukturen i samhället förändrats. Utredningen för inte fram några som helst konkreta motiv till varför man skulle anse detta. Regeringen har fel för att det regeringen sagt "liknar" något som någon (ospecificerat vem) sagt "i debatten" (ospecificerat var).

Det är både opolitiskt och oärligt att argumentera på detta sätt.

Kvinnofronten anser det oerhört viktigt att ha en analys av könsmaktstrukturen som grund för jämställdhetspolitiken. Utan en könsmaktsanalys i botten kan jämställdhetsarbetet förlora sin helhetssyn, och kan då fastna i delfrågor, på samma sätt som utredningen gör i sin fokusering på exempelvis könsrepresentation i beslutande församlingar. Könsmaktsanalysen däremot pekar mot en förståelse för att kvinnoförtrycket genomsyrar samhället, och uppmanar därmed till att vi i alla sammanhang ska genomsöka de strukturer som verkar förtryckande.

Kvinnofronten anser att utredningen genomgående vantolkar tidigare utredningars beskrivningar av vad "könsmaktordning" innebär. Man skriver exempelvis att *Slag i luften* säger att en könsmaktsförståelse *inte* kan kombineras med andra teoretiska förståelser eftersom "förklaringsgrunder" som har exempelvis med klass och etnicitet att göra kan spåda på föreställningar om att det är vissa marginaliserade grupper av män som utöver våld. Att förklaringsgrunder som *bortser* från strukturella könsskillnader inte fungerar ihop med just sådana strukturella förklaringar är uppenbart. Däremot måste man självklart kombinera en könsmaktsförståelse med förståelser kring de specifika villkor exempelvis klass och etnicitet kan medföra. Den påstådda motsättningen mellan könsmaktsanalysen och förståelsen för andra perspektiv är med andra ord skapad av utredningen.

Denna konstruerade kritik blir särskilt anmärkningsvärd mot bakgrund av att utredningen till så stora delar brister i just klassperspektiv.

Se vidare punkt 10.

3. Makt och inflytande

3.1 Aktivt medborgarskap

Det är skrämmande att se vilket ovanifrånperspektiv utredningen anlägger på begreppet "aktivt medborgarskap", som om ett sådant bara kunde utövas inom elitens ramar, i maktutövande församlingar. Jämlik representation är naturligtvis nödvändig, både när det gäller kön och mycket annat. Men ett aktivt medborgarskap handlar om så oändligt mycket mer, och allt det är fullkomligt osynliggjort i kapitlet om makt och inflytande, liksom i utredningen som helhet.

När rösträtt för kvinnor infördes i Sverige diskuterade kvinnorörelsen vad medborgarskap innebar, och då handlade det om att kvinnor på alla nivåer skulle engagera sig. Ser man ur det perspektivet har alla vi "icke-elitens" kvinnor under de senaste åren fått allt svårare att utöva ett aktivt medborgarskap – främst på grund av den förda socialpolitiken med alla nedskärningar inom välfärden, liksom arbetsmarknadspolitikens ökning av jobb på obekvämt arbetstid och osäkra anställningsformer, vilket framför allt försämrat för arbetarkvinnor, inte minst unga och invandrade arbetarkvinnor.

I ett öppet brev till socialdemokraterna och samarbetspartierna hösten 2004 skrev Kvinnofronten:

"Det värsta är att den förda arbetsmarknadspolitikerna inte bara får till följd att vi sliter ut oss och går på knäna, den har också inneburit att vi idag har ÄNNU SÄMRE möjligheter att utöva våra demokratiska rättigheter som medborgare. Vi har knappt ens möjlighet att träffas på Kvinnofrontens möten, eftersom alla jobbar på olika tider, på rullande scheman och splittrade arbetspass. När vi kommer hem från jobbet ska vi ta hand om barn och gamla föräldrar, eftersom nedskärningarna inom äldreomsorgen hivat över allt mer omsorgsarbete till hemmet = till oss kvinnor.

Vi går på knäna. Och det är NI som bär ansvaret.

Det är helt enkelt en demokratifråga. Genom arbetsmarknadspolitikerna hindrar ni oss kvinnor i låglöneyrken från att delta i den demokratiska samhällsprocessen. Ni gör oss till andra klassens medborgare."

Arbetarkvinnors verkliga möjligheter att utöva ett aktivt medborgarskap har försämrats. Jämställdheten har med andra ord minskat och demokratin försvagats för en majoritet av kvinnorna i Sverige. För att öka kvinnors möjlighet att utöva ett aktivt medborgarskap behövs en arbetsmarknadspolitik som motverkar försämrade arbetsvillkor.

Kvinnofronten anser dessutom att utredaren under denna punkt borde ha uppmärksammat svårigheterna för feministiska organisationer att få stöd till lokaler, de förändrade bidragsvillkor för projektarbeten, de numera närmast obefintliga möjligheterna att få tidskriftsstöd för små tidningar och alla andra indragningar av samhälleligt stöd till kvinnopolitiskt aktivistarbete på gräsrotsplanet. Förändringar som försämrar "icke-elitens" möjlighet till aktivt medborgarskap. Enkelt uttryckt: varför finns ingenting av vår politiska vardag med i utredningens resonemang kring medborgarskap?

För övrigt anser vi att även de ynka förslag som finns kring bristen på könsrepresentation är, milt sagt, alltför tama för att skapa någon förändring.

4. Utbildning och forskning

4.1 Utbildning

Efter att ha beskrivit en del av flickors utsatthet i grund- och gymnasieskolan, konstaterar utredningen att det finns lagar om likabehandling, och mot diskrimine-

ring, på högskolor respektive universitet. Kvinnofronten undrar varför man inte problematiserar bristen på skyddslagstiftning för yngre tjejer? Detta blir särskilt märkligt eftersom man i utredningen konstaterar att socialiseringen av kön startar redan i småbarnsåren, och att pojkar är "mer aktiva" när det gäller att göra andra illa.

Kvinnofronten anser att skollagen borde innefatta förbud mot exempelvis sexuella trakasserier och att jämställdhetslagen borde omfatta även skolan och barnomsorgen.

5. Utvecklingen av den ekonomiska jämställdheten

5.1 Begreppsdiskussion

Man ska helst inte citera utredningen i remissvaret, men här måste vi göra det för att kunna visa problemen med att kommentera utredningens resonemang: "I begreppet *enförstärjarmodell* är män synliga, men kvinnor osynliga. I begreppet *tvåförstärjarmodell* är endast avlönat arbete synligt och det oavlönade arbetet osynligt."

Vi instämmer naturligtvis i den första meningen, men den andra meningen ställs som en motsats till den första, trots att vem som helst kan se att det oavlönade arbetet är osynligt även i uttrycket "enförstärjarmodell". Bägge begreppen handlar ju om lönearbete, och visar inte det oavlönade arbete som är förutsättningen för lönearbetet – i någotdera fallet. Utredningen har skapat en motsättning av ingenting. Försöken att reda ut begreppen fungerar alltså som att förvirra till allting. Denna typ av omöjliga resonemang är återkommande i utredningen.

Däremot instämmer Kvinnofronten självklart i utredningens inställning till hur försörjningsansvar *borde* se ut; att ett hushåll kan bestå av en eller flera vuxna enförstärjare, individuellt ansvariga för försörjning och omsorg av eventuella barn.

Ett stort problem med den förda ekonomiska politiken, arbetsmarknadspolitiken och nedskärningarna av välfärden är att vi fått ett samhälle där ett ökande antal kvinnor med barn av ekonomiska skäl låter bli att skilja sig. Kvinnors möjlighet till ekonomiskt oberoende har minskat och därmed har jämställdheten minskat.

Detta döljs i utredningen genom ett resonemang om att ytterst få människor är ekonomiskt oberoende i detta samhälle – men deras tolkning av ekonomiskt oberoende är att det förutsätter kapital, en förmögenhet. Traditionellt har uttrycket "ekonomiskt oberoende" i *jämställdhetssammanhang* handlat om möjligheten att kunna försörja sig på sin lön (inklusive de eventuella bidrag man som låglöнемamma är berättigad till), i motsats till att vara ekonomiskt beroende *av en man*. Och vi ställer oss mycket tvivlande till att *någon* skulle få för sig att uttrycket i det sammanhanget betydde att en så stor del av svenska folket hade en förmögenhet att falla tillbaka på.

Istället vill utredningen lansera uttrycket *ekonomiskt självständighet*, ett begrepp som vi i Kvinnofronten starkt motsätter oss. Självständighet är ett psykologiskt begrepp, som riskerar att ytterligare skuldbelägga kvinnor för den politik som förts – om en kvinna med barn är "ekonomiskt osjälvständig" låter det som om det är hennes "fel". Att befinna sig i beroendeställning är däremot ett begrepp som markerar ett maktförhållande, vilket i sammanhanget är mer relevant.

5.2 Utvecklingen från 1990-talet – ökad ekonomisk jämställdhet, men...

För oss som lever utan marginaler känns det som ett hån när utredningen höjer löneutvecklingen till skyarna för att kvinnors medianlön ökat från 64 till 68 procent av männens. Det kunde naturligtvis ha varit en utveckling på endast 2% istäl-

let för 4% under dessa 10-15 år, men med den takten lär vi ju inte uppnå likställda löner förrän om cirka 100 år. Utredarna må tycka att vi uttrycker "de höga förväntningarnas missnöje" när vi inte applåderar denna takt på löneutvecklingen – vi tycker att de är pinsamt tacksamma för smulor.

5.3 ...ökad ojämlikhet

Kvinnor har både fått det bättre och sämre under perioden, konstaterar utredningen, och framställer det som att allt handlar om ifall "man väljer att anlägga en optimistisk eller pessimistisk syn" på utvecklingen. Kvinnofronten menar att det avgörande är om man ser till klass eller inte.

Utredningen påstår – utifrån ett resonemang kring socialbidrag – att det trots en ökad ojämlikhet inte finns några tydliga tecken på att det skulle ha skett en feminisering av fattigdomen i Sverige. Vi ser sådana tecken varje dag, hela tiden. Arbetarkvinnor, inte minst unga och invandrade, har fått det betydligt sämre. Exempelvis har andelen som tvingas arbeta med tidsbegränsade anställningar ökat med 35% mellan 1990 och 2003. Värst har den utvecklingen slagit bland unga, invandrade kvinnor inom arbetaryrken. (LO-rapport: "Anställningsformer och arbetstider 2003") Arbetslösheten bland kvinnor har ökat, och både arbetslöshet och försämrade arbetsvillkor i form av tillfälliga anställningsformer och obekväma arbetstid är vardag för allt fler av oss. Därmed riskerar vi också vår hälsa, eftersom ekonomisk otrygghet skapar ohälsa.

5.5 Förslag om förvärvsavdrag för ensamstående föräldrar

Kvinnofronten menar att utredningens förslag om förvärvsavdrag är en tillkrånglad konstruktion som inte utgår från ensamstående arbetarkvinnors ekonomiska situation, där inga eller små marginaler finns. Ett förvärvsavdrag – som görs i efterhand – är inte en genomtänkt lösning för de fattiga mammor utredningen säger sig vilja stötta. Dessutom innebär det ett utpekande av gruppen som avvikande, vilket inte stämmer överens med tanken om den generella välfärden i Sverige.

Vi skulle hellre se ett flertal åtgärder som tillsammans kunde stärka ensamstående mammors ekonomiska situation. En kraftig höjning av bidragsförskottet borde utgöra grunden, en åtgärd som dessutom inte heller skulle innebära några kostnader i form av ny administration, eftersom systemet redan finns. En kraftig ökning av barnbidraget är ett annat förslag.

Men förbättringar av bidragssystemen är bara en del av de åtgärder som behövs. Självklart är ju förändrade villkor på arbetsmarknaden grunden för förbättring av ensamstående mammors ekonomi. Det gäller både reformer som 6 timmars arbetsdag med bibehållen lön och exempelvis återgång till mer kollektiva och mindre individuella lönesättningssystem. *All förbättring av den generella välfärden gynnar förstas de fattigaste i samhället*, liksom alla försämringar i den generella välfärden slår hårdast mot de med minst pengar och alltså minskar jämställdheten – eftersom det är kvinnor som är i majoriteten bland de fattiga.

I det sammanhanget tycker Kvinnofronten att JämO:s arbete för att kräva handlingsplaner för jämställda löner av kommunerna borde uppmärksammas. Det har ju lett till vissa kommunala satsningar på löneutjämning mellan könen.

6. Arbetsmarknad och arbetsliv

6.1 Anställnings- och arbetsvillkor på arbetsmarknaden

Kvinnofronten delar utredningens oro inför ökningen av antalet tidsbegränsade anställningar, som slår hårt mot kvinnor. Behovsanställningar – att arbetsköparen ringer när de behöver någon, ofta samma morgon – är en "värstingform" som allt

fler kvinnor har tvingats in i. Sådana arbetsvillkor skapar ohälsa, och måste bort.

6.3 Löneskillnader mellan kvinnor och män

Kvinnofronten instämmer delvis med utredningens grundresonemang om situationen för kvinnor och män på arbetsmarknaden. Här finns faktiskt med något om skillnaden i villkor för kvinnor från olika samhällsklasser och utredningen kan därför konstatera att jämställdheten på detta område minskat under senare år.

Men i andra delar är analysen minst sagt bristfällig. Exempelvis konstaterar utredningen att löneskillnaderna mellan kvinnor och män minskade från 1960-talet fram till början av 1980-talet. Därefter avstannade den utvecklingen. Efter detta konstaterande skriver utredaren att man inte ens tänker "beröra frågan" om att centraliserade löneförhandlingar och solidarisk lönepolitik från 1960- och 70-talen bytts ut mot individuell och differentierad lönesättning – där arbetsköparens värdering av individen är central. Hur ska vi förväntas tro att utredarnas förslag till åtgärder är lämpliga om man valt att bara bortse från följderna av en så stor – i mångas mening avgörande – förändring på arbetsmarknaden?

Återigen menar vi att utredningen osynliggör klassperspektivet. Även om staten – som utredningen påpekar – inte ska ingripa i överenskommelser mellan arbetsmarknadens parter, finns det ingenting som hindrar att man gör en analys av hur parternas agerande påverkar utvecklingen.

Utredningen resonerar också i övergripande termer om lönediskriminering som svårfångat begrepp. Till viss del stämmer det. Men man kan också undersöka en konkret verklighet som visar att olika typer av ekonomisk politik leder till ökade eller minskade löneskillnader, och dra slutsatser om framtida politik utifrån det.

Ett problem med utredningens resonemang kring åtgärder är att man förespeglar en "alla vinner"-situation, vilket är ologiskt utifrån dagens tillstånd, där en grupp faktiskt vinner medan en annan förlorar. Om kvinnors makt och inflytande ökar kommer mäns att minska i motsvarande grad. Gång på gång konstaterar utredningen att kvinnor förändrat sina villkor; har ett bredare yrkesval, jobbar mer avlönat (och följaktligen mindre oavlönat) och så vidare, men att män inte förändrat sina beteenden på motsvarande sätt. Kvinnofronten menar att det senare kan vara en följd av myten om att "alla vinner". Om maktordningen ska förändras måste även mäns verklighet och vardagsliv förändras. Självklart kan man peka på allt de faktiskt har att vinna om samhället blev jämställt, men samtidigt måste man konstatera att de på andra områden inte bara behöver förändra sina attityder och handlingsätt utan faktiskt kommer att tvingas de ge upp privilegier.

När det gäller avdrag för hushållsnära tjänster instämmer Kvinnofronten med utredningens resonemang.

Slutligen vill vi säga att Kvinnofronten stöder utredningens förslag om en utredning kring hur man ska kunna minska löneskillnaderna mellan män och kvinnor.

6.4 Deltidsarbetet

Helt häpna blev vi av utredningens sätt att avfärda kravet på 6 timmars arbetsdag som heltidsnorm (6 timmars arbetsdag åt alla med 8 timmars lön) som ett icke-fungerande sätt att omfördela det oavlönade arbetet. Som om omfördelning av det oavlönade arbetet någonsin varit grundförutsättningen för kvinnorörelsens krav på 6 timmars arbetsdag!?!

Vi kräver och har krävt 6 timmars arbetsdag åt alla med bibehållen lön för att både kvinnor och män ska kunna jobba heltid. Det skulle ge oss kvinnor bättre möjligheter att slåss för rättvisare löner, jämlika arbetsuppgifter, lika rätt till vidareutbildning med mera. Det skulle därmed öppna vägen för en jämlik ställning

mellan könen på arbetsmarknaden. *Detta har alltid varit grunden för kravet.*

Sedan har tillagts att det också skulle kunna ge oss bättre förutsättningar för en jämlik fördelning av det obetalda arbetet – inte främst för att män skulle få *mer* tid till hemarbete, utan för att kvinnor och män skulle få *lika* tid. Det skulle alltså underlätta för alla sammanboende heterosexuella kvinnor när vi/de försöker få våra/sina män att dela både hemansvar och ansvar för barn. Dessutom har kravet på 6 timmars arbetsdag drivits som ett krav på fördelning av arbetet mellan fler människor, som ett sätt att motverka arbetslöshet.

Men huvudskälet till kravet på 6 timmars arbetsdag åt alla har alltså alltid varit att kvinnor – lesbiska som heterosexuella – vill slippa ha en andrangsställning på arbetsmarknaden, att vi velat slippa göra omöjliga val mellan arbete och barn. Vi vill ha jämställdhet på arbetsmarknaden.

Utredningens tankeexperiment om att män skulle sänka sin heltidsarbetstid till samma antal timmar som kvinnor arbetar deltid, skulle falla om 6 timmars arbetsdag infördes. Man kan också diskutera vad som skulle hända där om deltid räknades som en veckoarbetstid under 30 timmar.

Utredningens diskussion kring deltid och heltid är dessutom märklig utifrån att kvinnor arbetar mer än män – om man lägger ihop det avlönade och oavlönade arbetet. När utredningen beskriver kvinnors deltidsarbete som en stor potentiell arbetskraftsreserv som borde utnyttjas, väljer man alltså att blunda för att de flesta deltidsarbetande kvinnor arbetar även den tid de inte yrkesarbetar – de arbetar ju med obetalt omsorgsarbete. (Självklart står denna kritik inte i motsättning till att vi instämmer i utredningens kritik av Konjunkturinstitutets osynliggörande av deltidsarbetet.)

På detta och liknande sätt skuldbelägger utredningen deltidsarbetande kvinnor, som försöker få ihop livet så gott det går i ett samhälle skapat efter manlig norm. När välfärden skärs ner tvingas kvinnor ta över statens arbete och sedan skuldbeläggs kvinnorna för detta.

Kvinnofronten vill i det sammanhanget protestera mot den beskrivning av orsaker till kvinnors deltidsarbete som utredningen för fram, och som utredningens sekreterare Petra Ulmanen även gör i artikeln "Hemmafrudebatten tur och retur" i Dagens Nyheter 21 november 2005. Där sägs att skälet till att kvinnor vill arbeta deltid är att "de vill ta hand om barnen *själva*" (vår betoning). Av tabell 6.4 i utredningen sägs majoriteten svarat detta i undersökningen.

Men det fanns inget svarsalternativ som angav att man både ville ha tid till yrkesarbete och barn. För de allra flesta gäller säkerligen *inte* att man hellre skulle vilja vara hemma med barnen, utan att man vill ha en rimlig arbetsdag – avlönat och oavlönat arbete sammantaget.

Utredningens tolkning grundar sig säkert i tiden – i dagens allmänna uppgivenhet gällande visioner. När kvinnorörelsen tillsammans med olika fackförbund under 1980-talet drev kravet på 6 timmars arbetsdag var ett av argumenten alltid att vi ville ha mer tid att leva. De avslutande kraven i en namninsamling då var att 6-timmarsdagen skulle göra det möjligt för "... alla att orka träffa vänner, måla, sjunga, älska, idrotta med mera, - alla att orka vara solidariska, engagera sig fackligt och delta i samhällslivet". Men den skuldbeläggning som nu pågår av alla människor som vill göra mer av livet än att arbeta strävsamma 8 timmars arbetsdag (eller mer) är det väl få som idag vågar ställa sådana krav.

Det andra vanligaste skälet kvinnor uppger till att de arbetar deltid är att de inte kan få heltidsarbete. Kvinnofronten instämmer självklart i att dessa bör ges möjlighet att arbeta heltid. Problemet är att man inte heller här haft alternativ till svaren. *Varför* vill man ha heltid? Är det för att man egentligen inte har råd att

jobba så kort tid? Eller för att en heltidstjänst ses som ett bättre alternativ än de osäkra tim- och behovsanställningar, som så många kvinnor är utlämnade till?

För att diskutera det förtryck kvinnor utsätts för på arbetsmarknaden måste man se till helheten: avlönat arbete, oavlönat arbete och hälsa. Förslagen till lösningar måste också utgå från det sambandet.

Kvinnofronten anser vidare att utredningen gör påståenden kring arbetstidsförkortningar som inte har någon verklighetsgrund. Exempelvis säger utredningen att både kvinnors och mäns medelarbetstid går ner när den lagstadgade normalarbetstiden sänks, vilket då skulle tala mot 6 timmars arbetsdag. Men en arbetstidsförkortning av det slaget (som skulle motsvara den tid de flesta deltidsarbetande faktiskt arbetar) har aldrig införts, och kan inte jämföras med mindre arbetstidsförkortningar. Över huvud taget är utredningens resonemang kring kön och arbetstidsförkortning mycket underligt, inte minst när det gäller arbetstidsförkortning som "facklig mansfråga". Arbetstidsförkortningar i form av förkortning av arbetsveckan, tidbanker och kompensationsledigheter, arbetstidskonton och pensionspremier är ju något helt annat än en arbetstidsförkortning i form av att införa 6 timmars arbetsdag som normalarbetstid. Den typ av arbetstidsförkortningar som "manliga" fackförbund krävt gynnar inte kvinnor.

Lika bristfälligt är utredningens resonemang kring att man, utifrån de arbetstidsförkortningar som beslutats om i kollektivavtal, skulle kunna dra slutsatsen att kvinnors fack inte driver arbetstidsförkortningar. Det faktum att facket inte lyckats få igenom krav har ju ingenting med önskningar och behov att göra. Detta resonemang blir ytterligare ett skuldbeläggande av kvinnor – för att de inte ens lyckats driva igenom några arbetstidsförkortningar. Men 6 timmars arbetsdag är självklart betydligt svårare att få igenom än exempelvis en mindre veckoarbetstidsförkortning.

Även fack som organiserar kvinnor kräver arbetstidsförkortningar – de kräver 6 timmars arbetsdag. Exempelvis finns det kravet med i Kommunals (Svenska Kommunalarbetsförbundet) jämställdhetspolitiska program (se <http://www.kommunal.se/files/050620160340294/jamstalldhet9909.pdf>). Att kravet inte drivs hårdare beror förmodligen mer på det totala motstånd det hittills mött hos såväl arbetsköpare som politiker.

Kvinnofronten anser att utredningen genom sitt resonemang skuldbelägger kvinnor, trots att man konstaterar att kvinnors deltidsarbete egentligen handlar om *brist på valmöjligheter*. Genom den förda nedskärningspolitiken av välfärden har kvinnors valmöjligheter minskat allt mer. Och lösningen enligt utredningen skulle alltså vara att tvinga kvinnor att arbeta ÄNNU mer än idag, genom att deltidsarbetande ska tvingas arbeta heltid. Samtidigt konstaterar utredningen att heterosexuella sammanboende småbarnspappor varken arbetar mer eller mindre med obetalt arbete *oavsett* om mammorna arbetar del- eller heltid. Det är en minst sagt skrämmande framtidsbild som anas: om välfärden fortsätter skäras ner, och samhället alltså fortsätter hiva över mer omsorgsarbete till hemmen, samtidigt som papporna inte ökar sin del av det obetalda arbetet, och kvinnor dessutom ska yrkesarbeta mer – hur i helsefyr ska sjukskrivningarna bland kvinnor kunna minska!?

Till saken hör att man inte bara kan räkna timmar. Om arbetstakten ökar i yrkeslivet, samtidigt som stressen ökar hemma, blir samma antal arbetade timmar mer negativa för hälsan. En del av det syns i sjukfrånvaron. Annat riskerar att synas ännu mer längre fram i ökning av stressrelaterade sjukdomar.

6.5 Sjukfrånvaron

Utredningen konstaterar att kvinnors sjukfrånvaro ökat, men påstår att det är paradoxalt, eftersom det allmänna hälsoläget förbättrats och livslängden förlängts. "Generellt har vi med andra ord aldrig varit så friska som vi är idag, samtidigt som vi

aldrig har varit så mycket sjukskrivna som idag. Återigen osynliggörs olika villkor i samhället. Det kan ju vara så att "vi" som blivit friskare är de redan friska, och att det finns ett annat "vi" i samhället, vars villkor ständigt försämrats.

Vidare påstår utredningen att sjukfrånvaron kan ha andra orsaker än hälsa och nämner flera sådana, däribland arbetsmiljö. Till skillnad mot utredaren anser Kvinnofronten att arbetsmiljö i högsta grad har med hälsa att göra. Detta beskrivs också i en rapport från Kommunal "Sexton år av smärta och besvär - En rapport om kommunalarnas arbetsmiljö och hälsa år 1988-2003", där det framkommer att kvinnor inom Kommunal är långtidssjukskrivna betydligt mer än andra. (http://www.kommunal.se/files/050603102507294/16_ar_05.pdf)

"Mer än hälften av Kommunals kvinnor har problem med skuldror och nacke. Ryggbesvär och psykisk oro är vanligt bland vårdanställda. Ökningen av långtidssjukskrivna är direkt kopplad till minskningen av personal inom vården och omsorgen. Samtidigt tvingas allt fler till otrygga timanställningar och andra tillfälliga jobb. Vårdens kvinnor har dessutom nästan inget inflytande över sin arbetssituation och låga löner." skriver Dagens Nyheter den 26 maj 2005 i en ingress till en debattartikel av bland annat Kommunals ordförande Ylva Thörn.

De ökade långtidssjukskrivningarna bland kvinnor är i detta fall direkt kopplade till situationen på arbetsmarknaden. De handlar både om ökad stress på grund av nedskärningar, om minskade möjligheter att påverka sin arbetssituation och ekonomisk stress på grund av låg lön. Det framgår av rapporten att denna stress och oro ökat sedan 1980-talet, i vissa fall fördubblats.

"Förändringar av fysiska och psykiska förhållanden i arbetet och i arbetsmiljön ligger bakom den kraftiga uppgången i långtidssjukskrivningarna för Kommunals kvinnor", skriver Kommunal.

Kvinnofronten menar mot bakgrund av detta att utredningen alltför lättvindigt avfärdar den arbetsmarknadsberoende delen av kvinnors ökande sjukskrivningar och bara gör den till en jämställdhetsfråga. Självklart menar Kvinnofronten att kvinnors ökande sjukfrånvaro *är* en jämställdhetsfråga, men det handlar om betydligt mer komplexa sammanhang än deltidarbete.

Däremot instämmer Kvinnofronten helt med utredningen i att kvinnors ökande sjukfrånvaro är ett allvarligt problem som behöver åtgärdas. Arbetsmiljön måste förbättras, inte minst inom offentlig sektor, och kvinnor måste ges större möjlighet att påverka sin arbetssituation. Bemötandet av kvinnor såväl på arbetsplatserna som inom vården måste förbättras. Orsakerna till kvinnors ökande sjukfrånvaro behöver utredas vidare. Här måste nedskärningarna inom offentlig sektor synliggöras både som en del av kvinnors yrkesmässiga stress (för dem som arbetar inom offentlig sektor) och stress på grund av att omsorgen av barn och övriga anhöriga försämrats. Kvinnor måste också få lika möjligheter till rehabilitering som män.

Kvinnofronten anser att utredaren i detta kapitel, liksom på andra ställen i utredningen, drar alltför långtgående och ibland direkt felaktiga slutsatser av statistik. Exempelvis konstaterar man att kvinnor som arbetar heltid eller lång deltid oftare uppger sig vara friska än kvinnor som arbetar kortare tid. Utifrån detta skriver utredningens sekreterare Petra Ulmanen i Dagens Nyheter 21 november 2005 detsamma som utredningen för fram, att "Ju mer kvinnor arbetar, desto bättre mår de". Men detta är ingen självklar följd av statistiken, endast *en möjlig tolkning*, absolut ingenting mer. Det kan precis lika gärna vara så att de kvinnor som arbetar kortare tid har valt att göra det för att de mår dåligt – exempelvis av att de har för mycket att göra – så att de alltså skulle ha mått *ännu sämre* om de jobbat längre. De olika tolkningarna pekar mot helt olika lösningar. Kvinnofronten anser därför att utredningens tveksamma användning av statistik är ytterligare en faktor som medverkar till att utredningsförslagen hamnar fel.

Kvinnofronten menar sammanfattningsvis att utredningen har rätt i att deltidsarbetet är en kvinnofälla, men att man hamnar helt fel när man driver att kvinnors avlönade arbete måste öka i antal timmar. Den linjen bortser då från att kvinnor redan arbetar mer än män idag – när man räknar samman avlönat och oavlönat arbete. När samhället genom nedskärningar i välfärden hivar över allt mer omsorgsarbete på familjen samtidigt som stressen i arbetslivet ökar, blir kvinnors börda för stor. Vi vill inte bara överleva, vi vill ha tid att leva också. Problemet med deltid som kvinnofälla kan bara lösas om normalarbetstiden sätts till en rimligare nivå än idag – till 6 timmars arbetsdag.

8. Pappapolitik och obetalt hemarbete

8.2 Fyra principiella frågor för pappapolitiken

Kvinnofronten instämmer i analysen att pappors möjlighet att delta i barnomsorg framställts som en rättighet och inte skyldighet, och vi menar att politiken borde betona en kombination av såväl rätt som ansvar och skyldighet att delta i omsorgs- och hemarbete.

Till skillnad från utredningen anser Kvinnofronten *inte* att det finns en motsättning mellan att vilja ha offentlig barnomsorg och att hävda barns rätt att slippa alltför långa dagar på dagis och fritids och rätt till tid för umgänge med föräldrarna. De kvinnor i Kvinnofronten som själva hade barn på 1970-talet känner inte igen sig i att debatten då skulle ha knutit barns bästa till familjen. Barns bästa kan självklart vara att *både* ha tillgång till ett liv utanför familjen och till tid med sin familj. Och kvinnorörelsen – inklusive Kvinnofronten – drev redan på 1970-talet krav på bra och gratis daghem åt alla barn i kombination med 6 timmars arbetsdag åt alla med bibehållen lön. Motsättningen mellan dessa är en konstruktion som skapats av dem som inte vill ha 6 timmars arbetsdag

8.3 Föräldraledighetens utveckling

Kvinnofronten motsätter sig idag en kvotering av föräldraledigheten, då vi inte kan se hur den skulle kunna genomföras utan att barn riskerar att drabbas. Vi menar att jämställdheten inte får skapas på bekostnad av barnen. Sveriges lagstiftning kring föräldraledigheten är inte i första hand en rättighet för föräldrar – vare sig mammor eller pappor – till tid med sina barn, utan handlar om barns rätt till tid med sin familj och till att skolas in i samhällets kollektiv i en takt som passar barnets utveckling. Vid en kvoterad föräldraförsäkring, där föräldraledigheten fryses inne om pappan inte tar ut sin tid, blir det de enskilda barn som råkar ha oansvariga fäder som får betala priset för att samhället valt att försöka hantera den bristande jämställdheten endast via "kärnfamiljnivå" istället för genom en kombination av åtgärder som utgår från en förändrad arbetsmarknadspolitik. Vi anser att föräldraledighetsdagarna ska fördelas lika mellan föräldrarna, för att samhället ska markera att föräldraansvaret förväntas vara gemensamt, men att möjligheten att skriva över dagar ska kvarstå.

Dessutom uppmärksammas här bara heterosexuella familjebildningar. I de fall barnen exempelvis har två föräldrapar finns inget förslag om hur föräldraledighetsdagarna ska kunna fördelas mellan dessa.

Utredningen påpekar att pappors uttag av föräldraledighetsdagar ökat sedan delar av föräldradagarna kvoterats. Samtidigt konstaterar man att detta *inte* inneburit att män tagit mer ansvar eller lagt ner mer tid på omsorg av barn övrig tid (utanför föräldraförsäkringen). Trots det slår man fast att en ökad kvotering/individualisering skulle leda till just det som kvoteringen hittills *inte* lett till. Kvinnofronten menar att det är en myt att tro att pappors ökade uttag av föräldraledighetsdagar *ensamt* kommer att skapa förändring. Det skulle däremot riskera barns rättigheter.

Det finns dessutom pappor som hittills under de trettio år föräldraförsäkringen funnits faktiskt *har* delat föräldraledighetsdagarna med mamman. Kvinnofronten skulle vilja se en undersökning om hur fördelningen av omsorgen i dessa familjer påverkats av föräldraledighetsuttaget. Vi har sett många familjer där omsorgsarbetet liksom hemarbetet i övrigt, trots det lika föräldraledighetsuttaget, fördelats alltmer traditionellt (ojämlikt) vartefter barnen vuxit upp. En sådan undersökning skulle kunna bli ett stöd i avgörandet av vilka åtgärder som i praktiken skulle gynna en jämställd fördelning av det obetalda arbetet utan att det blev på barns bekostnad.

Som det nu är har individualiseringsdebatten missat barnperspektivet på samma farliga sätt som lagstiftningen kring gemensam vårdnad gjort. Över 80% av föräldrarna kom redan tidigare överens om gemensam vårdnad vid skilsmässa. Utan att veta något om varför den lilla resterande gruppen inte kom överens, beslutade lagstiftarna att införa tvångsgemensam vårdnad för den gruppen. Det har nu visat sig att många barn fått betala ett högt pris för denna lag, då våldsamma män använt sig av den för att fortsätta utöva våld mot barn och deras mödrar.

Kvinnofronten anser att utredningen inte tar på tillräckligt allvar det våld och förtryck en individualiserad föräldraförsäkring skulle kunna medföra när det gäller våldsamma män. Utredningen skriver att våldsamma fäder som vill använda föräldraförsäkringen som ett makt- och kontrollinstrument har denna möjlighet redan idag och att en ökad kvotering troligen inte skulle öka denna risk. Självklart skulle en ökad kvotering innebära en ökad risk – ju längre tid den våldsamme mannen har att utöva våld och kontroll desto värre. En mycket viktig fråga är alltså hur man ska hantera den risken – under vilka omständigheter ska samhället kunna frånta en våldsam pappa möjligheten att använda sin föräldraförsäkrings-tid som medel i sin våldsutövning?

Kvinnofronten instämmer däremot i utredningens konstaterande att en förändring av fördelningen av omsorgsarbetet hänger ihop med kvinnors situation på arbetsmarknaden och vi vill än en gång påpeka de positiva effekter som 6 timmars arbetsdag skulle kunna öppna för.

Kvinnofronten vill dessutom påpeka att vi anser att det läggs oproportionellt stor vikt vid föräldraledigheten i diskussionen om föräldrars omsorgsansvar kopplat till deras situation på arbetsmarknaden. Föräldraledigheten är en sammanhängande frånvaro som en arbetsgivare kan planera för. Detta gäller däremot inte de tillfälliga och plötsliga frånvarotillfällen som vård av sjukt barn utgör. Ur ett arbetsköparperspektiv är detta många gånger ett större problem, som dessutom pågår under många år. Om kvinnors situation på arbetsmarknaden ska stärkas måste dagarna för vård av sjukt barn delas upp mer jämlikt mellan mammor och pappor. Vi anser dessutom att möjligheten att ta ut så väl föräldraledighet som att vara hemma för vård av sjukt barn bör förbättras för andra vuxna (än föräldrarna) som finns kring barnet.

8.4 Utvecklingen av vårdnad, boende och umgänge

Kvinnofronten instämmer i att gemensam vårdnad i praktiken alltför ofta betytt att mödrarna har ansvaret för den dagliga omvårdnaden om barnen, men att fäderna har samma rätt som mödrarna att fatta beslut som rör barnen oavsett hur mycket eller lite tid de tillbringar med dem.

Det är mycket allvarligt att mäns våld mot kvinnor (vilket utredningen valt att i detta sammanhang kalla "den ena förälderns våld mot den andra föräldern") och/eller barnet i flera fall lett till gemensam vårdnad och oinskränkt umgängesrätt, trots att mamman motsatt sig det för att skydda sina barn och sig själv, och trots att våldet i vissa av dessa fall lett till fällande dom i ett brottmål. I praktiken är umgänge då snarare barns plikt och fäders rätt – oavsett vad pappan gör mot barnen. Detta måste ändras.

Kvinnofronten instämmer också med utredningen i att arbetet med att öka mäns uttag av föräldraledighet i större utsträckning bör betona mäns ansvar som *föräldrar* och i mindre utsträckning framställa föräldraledigheten som ett fritt valt erbjudande för män.

9. Omsorgsarbete

9.3 Äldreomsorg

Kvinnofronten anser att nedskärningarna och privatiseringar inom äldreomsorgen måste stoppas, istället ska den offentliga sektorn byggas ut. Vi instämmer i att den tidigare utbyggnaden av den offentliga sektorn har betytt mycket för kvinnor i Sverige. Dessutom vill de som behöver vård oftast vårdas av yrkeskunniga, och inte känna att de "ligger anhöriga till last".

Detta är återigen en klassfråga, eftersom över- och medelklassens kvinnor kan "köpa sig fria" från följderna av nedskärningarna inom offentliga sektorn.

9.4 Barnomsorg

Kvinnofronten kräver en nysatsning på barnomsorgen. Barngrupperna behöver minskas och personalen utökas. Kvaliteten inom barnomsorgen måste öka. Barnomsorgen bör också vara gratis och inte kopplad till föräldrars eventuella yrkesarbete. Dagis och fritids är i första hand en fråga om barns rättigheter, i andra hand om föräldrars möjlighet att yrkesarbeta. Alla barn ska ha rätt till fritids till 12 års ålder. Ökade ekonomiska satsningar måste också till för att barnen ska få möjlighet till utvecklande verksamheter.

Självklart står den synen på barnomsorg inte i kontrast till att barnomsorg också är en jämställdhetsfråga.

Indirekt blir en förbättrad barnomsorg till gagn för jämställdheten, eftersom alla föräldrar då i trygg förvissning om att barnen har det bra kan koncentrera sig på sina respektive yrkesarbeten.

Kvinnofronten stöder förstas krav på att barnomsorg på obekvämt arbetstid måste erbjudas. Men vi menar också att den obekväma arbetstiden ska undvikas i de sammanhang det är möjligt.

10. Mäns våld mot kvinnor

Kvinnofronten har av tidsbrist inte haft möjlighet att svara på alla delar av utredningen. Vi som är medlemmar i Kvinnofronten arbetar helt ideellt, eftersom organisationen inte har några statliga eller kommunala organisationsbidrag. Samtidigt består de flesta medlemmar av just de tjejer och kvinnor som *minst* tid över efter avlönat respektive oavlönat arbete = lågavlönade kvinnor. Vi har därför prioriterat att hinna svara på vissa delar av utredningen.

Men vi vill ändå kommentera något i detta kapitel:

10.5 Kampen om tolkningsföreträdet: om kunskapsläget och inriktningen på det framtida arbetet

Kvinnofronten instämmer *inte alls* i utredningens beskrivning av vare sig förutsättningar för, eller konsekvenser av, en könsmaktförståelse kring sexualiserat våld. Utredningen tolkar först "radikalfeminism" som analysen att sexualiteten är grunden för patriarkatet, och påstår därefter att begreppet könsmaktordning eller könsmaktstruktur skulle vara grundat i radikalfeminism, samt att det därför ("guilt by

association”) skulle stå i motsättning till att se – och arbeta utifrån – en analys även av andra maktstrukturer.

Kvinnofronten menar att en könsmaktsanalys absolut inte står i motsättning till ett arbete även utifrån andra maktstrukturer, *tvärtom*. Det menar vi inte minst utifrån vårt eget arbete: Kvinnofronten har under alla år vi funnits (sedan 1977) *kombinerat* en analys av samhällets könsmaktstruktur med andra maktstrukturer (vilket vi tycker borde vara uppenbart även i detta remissvar). Vi har också alltid beskrivit just sexualiserat våld utifrån dess sammansatta problematik, och de olika uttryck det tar sig beroende på förövares och offers övriga villkor, exempelvis nu senast i vår bok *”feministiskt självförsvar”* (2003). Motsvarande komplexa analys har vi mött hos andra feminister, aktivister såväl som forskare.

Att ha ett könsmaktsperspektiv hindrar inte från att se andra faktorer i problematiken, att däremot *inte* ha en könsmaktsanalys i botten hindrar en från att se grundstrukturerna. Därmed blir eventuella åtgärder inte lika verksamma. Detta är också vad vi uppfattat att regeringens politik på senare tid sagt – inte, som utredningen påstår, att regeringen skulle hävdad könsmaktförståelse innebär ett ”renodlat perspektiv som utesluter möjligheten att kompletteras med andra perspektiv”.

Vi ställer oss därför mycket undrande till utredningens prat om ”nyanserad förståelse”.

Se även punkt 2.

12. Förslag till nya mål för jämställdhetspolitiken

12.2 Övergripande mål – makt att forma samhället och sitt eget liv

Kvinnofronten har svårt att kommentera förändringen av det övergripande målet, eftersom det ändå i slutändan handlar om vad man lägger in i det.

12.3 Delmål

Aktivt medborgarskap

Delmålet är tydligare och bättre formulerat i det nya förslaget än i det gamla delmålet. Men de ”indikatorer” som sätts upp återspeglar bara den del av det aktiva medborgarskapet som handlar om könsfördelning vid beslutsfattande i maktutövande församlingar. Vart tog resten av medborgarskapet vägen? Om man utgår från de indikatorer som anges och sedan ska kontrollera vad som hänt, kan det framstå som om kvinnor har fått ökad möjlighet till aktivt medborgarskap även om det bara handlar om ”elitens” representation. Trots att detta *skulle* kunna vara ett oerhört viktigt delmål, osynliggör det då helt vardagen och världen som den fungerar för vanliga arbetarkvinnor. (Se vidare ovan, punkt 3.1)

Arbete och ekonomisk jämställdhet

Att sätta samman tre viktiga delmål till ett på det sätt utredningen föreslår, osynliggör sådana tidigare mål som lika rätt till ”utvecklingsmöjligheter i arbetet” liksom flickors lika rätt att ”utveckla personliga ambitioner, intressen och talanger”. Åter fokuserar utredningen i indikationerna mest på könsfördelning, där de tidigare målen såg till livskvalitet och till en helhetssyn på vardagslivet för flickor och kvinnor.

Kvinnofronten vänder sig mot att den tidigare skrivningen kring ekonomiskt oberoende tas bort och ersätts av det otydligare, och till och med skuldbeläggande, uttrycket ekonomisk självständighet. (Se vidare ovan, punkt 5.1)

Omsorg utan underordning

Formuleringen "utan att underordnas" menar Kvinnofronten är minst sagt förvirrande, eftersom den inte förklarar vad som skapar underordning. Utredningen skriver att omsorgsgivande *i sig* inte är underordnande, utan att det är den skeva (köns-)fördelningen i omsorgsgivandet som är problemet. Återigen bortser utredningen helt från klassperspektivet: underordningen är inte bara en fråga om kön. Det är arbetarklassens kvinnor som i dagens samhälle får stå för omsorgsgivandet, både i sina egna hem och i andras. Det är därmed våra "*möjligheter till förvärvsarbete, ekonomisk självständighet och deltagande i samhällslivet*" som försvåras, medan medel- och överklassens kvinnor kan köpa omsorg – och därigenom köpa sig från följderna av samhällets hivande av mer omsorgsarbete in i familjerna. Synen på omsorgsarbetet är alltså inte bara en könsfråga.

Här är dock indikatorerna betydligt bättre än vid de övriga delmålen.

Kroppslig integritet och mäns våld mot kvinnor

Formuleringen om kvinnors och mäns samma möjlighet till kroppslig integritet är lite lustig, eftersom kravet borde vara allas rätt till kroppslig integritet – oavsett kön. Ingen är ju hjälpt av om män får lika lite kroppslig integritet som kvinnor.

Avslutningsvis anser Kvinnofronten att förändringen av såväl delmål som övergripande mål är ganska intetsägande i sina formuleringar. Ingen större skillnad, alltså. Sett bara till målen vore utredningen därmed ganska ointressant. Men den verklighetsbeskrivning och de konkreta åtgärder som återfinns i utredningen innebär genomgående ett osynliggörande av *vår* verklighet och *våra* behov – så till den milda grad att vi är djupt oroad över vilka följder utredningen kan tänkas få för oss. Kvinnofronten anser alltså att utredningens föreslagna politik till stora delar direkt skulle *motverka* jämställdheten – sett ur arbetarkvinnors perspektiv. Vi anser det skrämmande att en utredare från ett "arbetarparti" kan skriva en av borgerligt tänkande så genomsyrad utredning.

Stockholm den 28 november 2005

Kvinnofronten